

VALORIFICAREA LIBERTĂȚII ȘI EGALITĂȚII ÎN SISTEMUL ȘCOLAR AL FINLANDEI¹

Av. George VLĂESCU

Abstract

This mini-essay describes the way in which Finland has somehow managed to evade ambitious globalisation policies (policies which through various stratagems aim to turn the act of education into a "universal panacea") and enhance the fundamental principles of freedom and equality within their own school system.

This is a subject that calls for reflection on the current education systems, given not only their static rigidity but also the fact that, at least from the point of view of the principles mentioned, they have not made any notable progress.

Keywords: *freedom, equality, education, school system, legislation, principles.*

Am ales să vorbim despre sistemul școlar din „Țara celor 1000 de lacuri”, nu atât pentru performanțele în sine, cât mai ales pentru ceea ce reprezintă *libertatea și egalitatea* în instruirea și viitorul unei culturi. Fiindcă așa cum spunea Mircea Djuvara, parafrazându-l pe Rousseau, „*contractul social nu a putut nimici libertatea, care nu e numai un drept (n.n. natural), dar și îndatorire*”², în timp ce reputatul profesor de drept public Georges Vedel definea egalitatea ca fundament al drepturilor naturale și „*condiția însăși a recunoașterii omului*”³.

Studiul pornește de la premisa că cele două principii pot conferi un titlu de noblețe procesului educațional, fie și numai pentru faptul că ele împreună consolidează puntea de legătură dintre drept și valorile sale fundamentale, furnizând un indiscutabil plus de valoare și de autenticitate idealului educațional și, implicit,

---

¹ Prezentul articol este inspirată din lucrarea autorului, *Sistemul de învățământ al Finlandei*, folosită în semestrul 1, anul universitar 2022-2023, la disciplina *Politici educaționale* din cadrul Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.

² M. Djuvara, *Teoria Generală a Dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*. Ed. ALL, 1995, p. 331.

³ *Apud*. D.C. Dănișor, *Drept constituțional și instituții politice, vol. I. Teoria generală, Tratat*, București: C.H. Beck, 2007, p. 620.

național. Ultima noțiune fiind, pare-se, pe cale de dispariție, deși în lipsa unui asemenea ideal gradul de civilizație și de bunăstarea al unui popor ar risca să se transforme în niște simple piese de vocabular.

1. Nașterea „Fenomenului finlandez”. Politici administrative și legislative

Despre răsunătoarele performanțe ale învățământului finlandez s-a vorbit mult în ultimele decenii, cu precădere începând cu luna decembrie a anului 2001, atunci când OCDE⁴ a publicat rezultatele primei evaluări internaționale ce au vizat nivelul de pregătire al elevilor, dar și echitatea sistemelor de învățământ la nivelul țărilor membre.

Spre uimirea întregii lumi, Finlanda a ieșit pe primul loc și a fost urmată de Canada, Japonia, Noua Zeelandă și Australia. De atunci, această mică țară nord-europeană s-a menținut în topul succeselor educaționale internaționale, vorbindu-se întruna de „fenomenul finlandez”, iar relativ recent, Banca Mondială confirmă faptul că în ultimul deceniu Finlanda se bucură de unul din cele mai înalte niveluri de calificare din lume⁵.

Cum s-a ajuns aici? Ori cum reușesc elevii dintr-o țară cu un număr de ore pe săptămână foarte mic și fără niciun examen obligatoriu până la vârsta de 17-19 ani? Pentru a putea răspunde acestor interogații se cuvine să facem un mic excurs al culturii și al reformelor acestei țări.

În primul rând, amintim faptul că acest popor brilliant, Finlanda, care astăzi nu depășește 6 milioane de locuitori, până la începutul sec. XIX a fost o provincie mică și săracă a Suediei. În anul 1570 număra cca 300.000 de locuitori, iar la începutul sec. XIX, în jur de 1 milion⁶, fiind condusă de câțiva aristocrați și burghezi educați. Cu toate acestea, spre deosebire de alte culturi ale Europei, finlandezii se distingeau illo tempore prin spiritul de „societatea egalitară, fără mari nobili, fără domenii vaste, fără șerbi”⁷.

Și, totuși, egalitarismul, libertățile și propensiunea spre o educație axiologică, sunt repere pe care finlandezii le-au așezat înaintea valorilor comerciale, lucru care pare să aibă rădăcini adânci în istoria milenară a acestei culturi fino-suedeze.

⁴ Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE) este o organizație globalistă socotită „internațională” care reunește acele națiuni favorabile democrației reprezentative și economiei de piață libere, dar și politicilor globalizării/mondializării. Ea a fost înființată inițial în anul 1948 sub denumirea *Organizația pentru Cooperare Economică Europeană* (OEEC), sub pretextul ajutării la re-construcția Europei după Cel de-al Doilea Război Mondial, pe baza planului Marshall.

⁵ S. Roșca, E.-F. Dasman, *Sistemul educațional din Finlanda: impact asupra dezvoltării durabile a societății*. În: Revista Academiei de Administrare Publică din Moldova, Chișinău, 2022, p. 139.

⁶ E. Dragomir, S. Miloiu, *Istoria Finlandei*. Târgoviște: Cetatea de scaun, 2010, pp. 64, 151.

⁷ Ibidem, pp. 107-109.

Ca-n mai toate culturile lumii, și în Finlanda biserica a reprezentat primul lăcaș educațional, pe fundamentele căreia s-au înălțat mai târziu școlile și instituțiile superioare de învățământ⁸. Doar că aici, față de alte popoare, accesul populației la cultură s-a făcut remarcat un pic mai devreme și ceva mai tranșant. Mai exact, în secolul XVII, când se înființează o universitate⁹, iar respectul față de educație devine atât de pregnant încât printr-un decret bisericesc din anul 1686 s-a hotărât ca toți cei ce nu știu carte să nu se poată căsători și, implicit, să nu se poată înmulți.

Ori, de la arborarea drapelului cunoașterii și declararea ca proscrisă a neștiinței până la îndemnul la învățatură a lui Johan Vilhelm Snellman¹⁰, respectiv până la apariția celor cca 2000 de „biblioteci ale poporului” de la sfârșitul sec. XIX, nu a fost decât un mic pas la scara timpului și a marilor revoluții culturale. Un pas în urma căruia aproape toți finlandezi ajunseseră să cunoască cititul și scrierea, spre deosebire de pildă de România, unde în anul 1912 analfabetismul depășea 60% din populație¹¹.

Raliindu-se marelui curent european al laicizării culturii, Finlanda a adoptat și ea o serie de legi de emancipare națională, inclusiv în domeniile culturii și educației. Astfel, în anul 1866 se adoptă prima lege care reglementează învățământul elementar, lege pe baza căreia sistemul școlar este transferat de la biserici către autoritățile laice¹², iar imediat după declararea independenței¹³ își fac apariția primele legi reformatoare ale educației. Mai întâi, lege constituțională din 1919, care nu numai că proteja drepturile omului (inclusiv dreptul de a face grevă), ci, în mod curios pentru acele timpuri, prevedea „dreptul la ridicarea poporului ori de câte ori în țară s-ar fi ajuns la instaurarea unei ordini oligarhice”¹⁴. Printr-o asemenea reglementare, pe care cu un secol mai devreme americanii o numiseră *dreptul la revoluție*, finlandezii atrăgeau atenția asupra spiritului civic ce caracteriza raporturile juridice dintre guvernanți și guvernați, ca să folosim termenii lui Montesquieu. Și, tot prin aceeași lege s-a dat startul unui îndelungat proces al reformării sistemului educațional finlandez. Dovadă fiind însăși faptul că la foarte

---

⁸ Pentru mai multe detalii, a se vedea P. Vlaicu, *Locul și rolul recunoscut Bisericii în țările Uniunii Europene*. Cluj: Ed. Arhidiecezana, 1998, pp. 80-83.

⁹ Universitatea din Turku, înființată în anul 1640, devenită apoi Universitatea Imperială Alexandru, iar în 1919 Universitatea din Helsinki.

¹⁰ La mijlocul sec. XIX, filozoful și omul de stat finlandez Johan Vilhelm Snellman a reușit să mobilizeze populația în jurul ideii că doar educația poate duce la bunăstare. Acest lucru a declanșat pe teritoriul Finlandei un proces continuu de investiții în educație din partea populației.

¹¹ I. Simbeteanu, *Finlanda, o țară care nu a existat până la Primul Război Mondial*. [accesat la 24.11.2022]. Disponibil online: <https://historia.ro/sectiune/general/finlanda-o-tara-care-nu-a-existat-pana-la-primul-570943.html>

¹² J. Louhivuori, *The church and education*. În: Göran Erik Stenius (ed.), *Introduction to Finland 1963*, Porvoo, Helsinki, Werner Söderström Osakeyhtiö, 1963, p. 177.

¹³ Finlanda și-a declarat independența la data de 6 decembrie 1917.

¹⁴ E. Dragomir, S. Miloiu, op.cit., p. 187.

scurt timp, mai exact în anii 1921-1922, au fost adoptate 2 acte normative esențiale: *Actul privind educația obligatorie* și *Actul privind finanțarea școlilor elementare*. Educația devenea astfel obligatorie pentru orice copil mai mare de șapte ani. Educabilul urma să parcurgă o școală elementară de 6 ani, grupată pe 2 cicluri: primar (primii doi ani) și superior (următorii 4 ani). Astfel numărul școlilor, liceelor, universităților și al dascălilor a crescut spectaculos.

O asemenea legislație a rămas în vigoare aproape jumătate de secol, mai exact până în anii '60-'70, timp în care Finlanda era dominată de o economie cooperatistă, motiv pentru care a fost numită și „*națiunea cooperativelor*”¹⁵; după care sistemul educațional a intrat într-o nouă fază de reforme școlare și legislative despre care se spune că au influențat cel mai mult saltul educațional înregistrat astăzi de contemporaneitatea finlandeză.

În această ultimă etapă a fost lansată o nouă legislație (1966), dar și un nou curriculum național (1970), ambele fiind în ton cu politica socială dominantă a epocii, o politică centrată pe valorile *egalității* (inclusiv a egalității de șanse) și a *justiției sociale*¹⁶. Însă pentru punerea în aplicare a acestei reforme, a fost nevoie și de o restructurare administrativă eficientă. Astfel, începând cu anul 1972, toți elevii, indiferent de stare materială și proveniență, au fost înscriși într-o școală generală extinsă la 9 ani (așa-zisul „*peruskoulu*”), gratuită, rezultată din fuziunea școlilor gimnaziale, cu școlile civice și cele elementare, sub conducerea elitelor educaționale locale. S-au introdus astfel metodele alternative de predare, consilierea în carieră, iar elevilor cu nevoi speciale li s-au asigurat specialiști pregătiți în acest sens¹⁷. Educația obligatorie și gratuită a devenit una focusată pe elev și a fost structurată pe 2 cicluri. În primul ciclu, de 6 ani, există un singur cadru didactic care predă toate disciplinele, iar în al doilea ciclu, de 3 ani, predau profesori diferiți. Frecventarea grădiniței nu era obligatorie, dar nici interzisă. Și, foarte important, nu era obligatorie nici frecventarea școlii, ci doar educația. Altfel spus, elevul are dreptul de a se pregăti în afara instituției școlare (inclusiv la domiciliu) însă periodic este evaluat de persoanele desemnate de sistemul educațional. După parcurgerea educației obligatorii, educabilii pot continua studiile. Ei având la alegere, fie școala secundară de cel mult 4 ani, care se finaliza cu un examen național (de care depinde șansele admiterii la universități), fie educația vocațională, care dura doi sau trei ani, după profil, și al cărei rol era acela de a pregăti muncitori calificați, fără ca prin această specializare să li se afecteze dreptul de a urma studii universitare¹⁸.

¹⁵ Ibidem, p. 231.

¹⁶ S. Roșca, E.-F. Dasman, *op. cit.*, p. 122.

¹⁷ Ibidem, pp. 123, 124.

¹⁸ E. Dragomir, în: *Finlanda școala nu este obligatorie, dar educația este!* August 2013. [accesat la 24.11.2022]. Disponibil online: <https://elenadragomirro.wordpress.com/2013/08/20/in-finlanda-scoala-nu-este-obligatorie-dar-educatia-este/>.

De asemenea, s-a pus accentul pe pregătirea și remunerarea foarte bună a profesorilor (riguros selecționați¹⁹), pe condițiile sanitare și de viață din instituțiile școlare (care oferă gratuit elevilor hrană sănătoasă), dar și pe activitatea didactică centrat pe elev (în funcție de particularitățile fiecărui elev în parte), urmărindu-se cu predilecție implementarea conceptului de egalitate (de drepturi și șanse egale), incluziunea, multiculturalismul, stima de sine și prevenirea decalajelor educaționale²⁰. Și, foarte important, sistemul educațional finlandez nu a îmbrățișat ideea de competitivitate, care a stat în mod tradițional la baza educației omului, indiferent că vorbim despre competitivitate între elevi sau între școli. De aceea, evaluarea se face doar la intrarea în liceu și doar în scopul diagnosticării și îmbunătățirii sistemului de educație²¹.

Sigur că stimularea unor asemenea schimbări s-a produs și cu ajutorul unei legislații adecvate, iar cele mai de seamă acte normative care oglindesc reformarea sistemului educațional finlandez, în această ultimă etapă, au fost *Actul educației obligatorii nr. 628/1998*, *Decretul educației obligatorii nr. 852/1998*, *Constituția din 1999*, *Decretul guvernamental cu privire la obiectivele naționale generale și la distribuirea orelor pe lecții în educația obligatorie nr. 1435/2001*.

În orice caz, predilecția acestei culturi spre egalitarism și valori fundamentale (o educație a valorilor și nu a acumulărilor de bunuri) și, evident, de a nu face un obstacol din diferențele de starea materială ale educabililor, a fost adusă de finlandezi la rang de normă juridică supremă (constituțională). Dovadă fiind faptul că textul alin. (2), art. 16 al Constituției acestei țări dispune expres în sensul că, „*autoritățile publice garantează fiecărei persoane șanse egale în accesarea altor servicii de educație, potrivit capacităților și nevoilor specifice fiecărei persoane, precum și șansa de a se dezvoltă personal fără a fi afectată de dificultăți materiale*”.

2. Doctrina și principiile educației finlandeze

Criza care a cuprins învățământul public din anii '60 și popularitatea crescândă a educației alternative sub ideile lui Rousseau, Pestalozzi și Fröbel au făcut ca până la sfârșitul anilor '70 educație *umanistă* și cea *holistică* să prindă contur și pe teritoriul Finlandei. Numai că aici problema educațională întemeiată în principiu pe libertatea de alegere a fost abordată din perspectiva unui crez simplu, cel al *egalității* și al *evitării etichetării elevilor*, și a combinat mai multe principii extrase din surse doctrinare diferite. Unul dintre acestea îl reprezintă alternativa

---

¹⁹ Dascălii care predau la clasele I-VI trebuie să aibă o diplomă în masterat, iar cei care predau la cele trei clase superioare au nevoie de o diplomă de master în educație, dar și profesia pe care o predau. S. Roșca, E.-F. Dasman, *op. cit.*, p. 132.

²⁰ S. Roșca, E.-F. Dasman, *op. cit.*, p. 131.

²¹ *Ibidem*, p. 132.

educațională oferită de școala Waldorf. Teză care se fundamentează pe concepția pedagogică a filosofului austriac Rudolf Steiner și care are în miezul ei axiologic ideea educării omului în ansamblu, dar și unicitatea persoanei pe parcursul diferitelor perioade ale vieții. Astfel, în funcție de particularitățile fiecărui educabil s-a stabilit că „un profesor trebuie să ia tot timpul inițiativă, să manifeste interes pentru toate problemele fiecărui copil și să fie aibă un simț al adevărului dezvoltat”²². Se pare că așa s-a născut ideea de organizare a școlii finlandeze. O idee potrivit căreia la nivelul primului ciclu școlar (de 6 ani) trebuie să existe un singur profesor care să predea toate disciplinele, evident pentru a putea identifica vocațiile și slăbiciunile fiecărui elev, deoarece „scopul său nu este o materie, nici toate materiile, ci clasa”²³. Pe de altă parte, școala Waldorf nu agreează paradigmele clasice ce țin de probe, teste, extemporale, examene. De asemenea, nu cade de acord nici cu instrucțiunile/regulile care-i obligă pe elevi să recurgă la o metoda sau la alta și nici cu imperative de genul „așa să faci” ori „așa să nu faci”. Esențial este ca elevului să-i placă cu adevărat ceea ce face, iar relația dintre cadru didactic și elev să se fundamentează pe colaborare și pe libertate²⁴. În orice caz, școala Waldorf abordează dezvoltarea cognitivă a elevului într-o formă relaxantă și în strânsă interconectare cu cea emotivă, inclusiv cu latura fanteziei și a imaginației elevului, care țin de comportament, de moralitate și de acțiunea acestuia în relațiile cu lumea²⁵.

O alternativă educațională care a influențat în mod substanțial educația finlandeză a fost și școala Montessori. Această școală, destul de extinsă astăzi la nivel mondial, a fost întemeiată de medicul italian Maria Montessori și a pornit de la premisa că elevii învață mai repede, își pot construi mai armonios propriile personalități și într-o manieră mai responsabilă, dacă sunt lăsați liber să interacționează cu mediul înconjurător și cu materialele de care dispun. Asemenea școlii Waldorf, și această alternativă se bazează pe ideea de libertate în sensul că educația trebuie să respecte esența și unicitatea fiecărei persoane. Se apreciază că în general copiii se dezvoltă mult mai armonios atunci când se bucură de libertatea de care au nevoie, libertate care-i face mai puțin dependenți față de adulți. Altfel spus, școala Montessori pune accentul pe ideea că fiecare individ vine în lume pentru a-și îndeplini o misiune - cea de a participa la dezvoltarea omenirii - și în acest sens el este înzestrat cu anume capacități. Astfel că educația nu trebuie decât să permită ca această misiune să se realizeze, desigur pe fundalul unei libertăți cât mai mari, iar

²² R. Steiner, *Arta educației. Discuții de seminar și conferințe asupra planului de învățământ*. Cluj-Napoca: Triade, 2001, p.185.

²³ R. Lanz, *Pedagogia Waldorf. Un drum către un învățământ mai uman*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1994, p.74.

²⁴ J. Tautz, *Conștiința profesorului în secolul XX trăită și recunoscută*. Cluj-Napoca: Triade, 2005, p. 28.

²⁵ I. H. Ginsburg, *Jean Piaget and Rudolf Steiner: Stages of child development and implications for pedagogy*. Teachers College Record, 84 (2), 1982, pp. 327-337.

principiul esențial al școlii Montessori se deduce din aserțiunea potrivit căreia „Orice ajutor inutil dat copilului este un obstacol pentru dezvoltarea sa”²⁶. Asta înseamnă că fiecare copil este dotat de la natură/creator cu tot ce are nevoie pentru a se dezvolta prin propria sa activitate, iar ajutorul cadrului didactic este doar unul rezumativ, acela de a oferi unele îndrumări minimale și de a asigura mijloacele corespunzătoare. O asemenea alternativă educațională presupune, de asemenea, inexistența cataloagelor, băncilor, notelor, lucrărilor de control, evident pentru a nu stânjeni libera dezvoltare a personalității.

Luând în calcul cele două alternative educaționale antemenționate, dar și altele netratate în prezenta lucrare (precum, Step by Step, teoria Dewey etc.), sistemul școlar finlandez și-a selectat riguros principiile care astăzi îl definesc, principii precum:

- Principiul egalității între școli, materii, părinți, elevi și profesori;
- Principiul gratuității învățământului în sine, un principiu care se extinde și asupra hranei (prânzului), excursiilor, transportului, manualelor, precum și asupra altor accesorii școlare;
- Principiul individualității, care pornește de la premisa potrivit căreia sistemul educațional are obligația de a oferi fiecărui copil, în raport cu particularitățile sale (deoarece fiecare este unic și trebuie tratat ca atare), cea mai bună educație posibilă. Pentru asta, educația este centrată pe fiecare elev, ceea ce înseamnă că pentru fiecare copil în parte se întocmește un plan propriu de instruire și dezvoltare din perspectiva conținutului manualului, numărului temelor și timpului alocat etc.
- Principiul practicității. Un principiu care se referă la faptul că elevii nu învață pentru examene, ci pentru viață, iar acest lucru explică faptul că în școlile finlandeze, până la vârsta de 17-19 ani, nu există examene. În plus, așa cum am arătat și cu alte ocazii²⁷, psihologia confirmă impactul nefast al evaluărilor asupra formării elevilor;
- Principiul încrederii, în sensul că nu există inspecții sau altfel de controale etatice. Deși centralizarea programului educațional la nivel de țară implică anumite recomandări, acestea sunt generale, iar fiecare profesor are libertatea de a folosi metoda de predare pe care o consideră mai eficientă. De asemenea, principiul încrederii vizează și încrederea între elevi, respectiv încrederea dintre elevi și profesori, principiu elementar ființării oricărei colectivități democratice;
- Principiul înțelegerii. Dacă elevul nu manifestă niciun interes pentru a învăța, acesta nu este etichetat și, deci, nu i se vor atribui note sau calificative dezonorante, ci va fi îndrumat către o profesie sau o meserie care i se potrivește mai bine.

---

²⁶ M. Montessori, *Copilul*. Traducere de Șulea-Firu, I., Centrul pentru Educație și Dezvoltarea Creativității, 1991, p. 29.

²⁷ Ge. Vlăescu, *Eterna criză a libertății activității didactice*. În: Revista Universul Juridic, nr. 5, București, 2023.

- Principiul independenței. Școala finlandeză urmărește să-l învețe pe elev să aibă o viață independentă și de succes și nu pune accent pe cunoștințele în sine, cât mai degrabă pe dezvoltarea capacității de a le folosi.

- Principiul libertății care, alături de cel al egalității, reprezintă un vector director ce stă la baza tuturor principiilor mai sus evocate și se exprimă curricular în programe școlare destul de suple și relaxate. Astfel, elevii școlilor finlandeze au cel mai mic număr de ore petrecut la școală și se bucură de foarte mult timp liber, iar relațiile cu dascălii decurg într-un ambient fără norme și conduite prestabilite/riguroase. Fără a intra în detaliile principiului libertății educației, despre am mai vorbit²⁸, țin doar să subliniez faptul că este un principiu pe care România, asemenea multor altor state, nu s-a obosit să-l menționeze în legislația internă. El este recunoscut doar la nivel doctrinar ca decurgând din caracterul democratic al dreptului la educație, adică din generația a doua a drepturilor omului (drepturi economice, sociale și culturale)²⁹.

Putem deci să reținem că în comparație cu mai toate țările lumii moderne care, așa cum bine știm, în materie civică (democrație, libertate, egalitate, echitate etc.) și nu numai, sunt puternic ierarhizate și echipate cu curriculum-uri școlare etatice, supra-teoretizate, școlile finlandeze diferă. Această cultură este mai puțin „militarizată” școlar și mai puțin axată pe latura teoretică, taxologică, doctrinară a noțiunilor. Aici, elevii sunt obișnuți, într-un climat liberal, să internalizeze, să concretizeze și să transforme asemenea valori într-un *modus vivendi*, fiindcă așa cum ei o afirmă, se pregătesc pentru viață și nu pentru examene. Ei sunt de timpuriu pregătiți să înțeleagă faptul că standardul de trai al unui popor nu este decât expresia valorilor lor culturale, un standard care arată ce fel de pregătire au juriștii, economiștii, politicienii, profesorii și elevii dintr-o comunitate sau alta. Sigur că Finlanda nu este în topul economic și, totuși, prin forțele sale educaționale a impresionat o întreagă lume, câștigându-și un loc binemeritat la loja celor mai promițătoare sisteme de învățământ.

Apropiindu-ne de încheiere dorim să subliniem faptul că, în contextual provocărilor determinate de diversitățile culturale și de mentalitățile regimurilor politice aflate la puterea statelor (în general bântuite de cultura supunerii, a dirijismului și a mimetismului), nu poate rămâne lipsită de dificultate alegerea între un sistem de învățământ centrat pe *libertăți largi și egalitarism*, așa cum este cel finlandez, și alte modele stenice³⁰.

²⁸ Ge. Vlăescu, *op. cit.*

²⁹ M. Nowak, *The right to education*. În: Economic, Social and Cultural Rights. A Textbook. Second Revised Edition, Dordrecht, 2001, p. 245.

³⁰ Cum ar fi de pildă cele din Germania, din Noua Zeelandă, din Coreea de Sud, celebre pentru exigențele lor disciplinare, dar și din Canada sau chiar cele din „țara bunului simț”, Japonia.

Cu toate acestea, alegând democrația ca regim politic constituțional asumat de majoritatea popoarelor lumii, nu putem face abstracție de libertate și egalitate și, evident, nici de corelațiile subtile pe care le revendică nevoia asigurării unui echilibru între cele două. Mai ales că, așa cum bine știm, în dificila ședere a omului pe acest Pământ, libertatea și egalitatea s-au manifestat ca fiind între cele mai testate valori ontologice, iar cei mai aprigi adversari ai acestora nu au fost nimeni alții decât *statul și legislația*. Împreună au guvernat sistemul educațional. Un sistem care, din nefericire, a îmbrăcat acea expresie patetică ale lui *homo politicus* în „triumfătoarele” lui proiecte de întreținere a inegalităților sociale și de fabricare a unor modele standardizate de indivizi adaptabili.

Referințe bibliografice

1. Dănișor, D.C., *Drept constituțional și instituții politice, vol. I. Teoria generală, Tratat*. București: C.H. Beck, 2007.
2. Djuvara, M., *Teoria Generală a Dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*. Ed. ALL, 1995.
3. Dragomir, E., Miloiu, S., *Istoria Finlandei*. Târgoviște: Cetatea de scaun, 2010.
4. Dragomir, E. În: *Finlanda școala nu este obligatorie, dar educația este!* August 2013. [accesat la 24.11.2022]. Disponibil online: <https://elenadragomirro.wordpress.com/2013/08/20/in-finlanda-scoala-nu-este-obligatorie-dar-educația-este/>
5. Ginsburg, I. H., *Jean Piaget and Rudolf Steiner: Stages of child development and implications for pedagogy*. Teachers College Record, 84 (2), 1982.
6. Lanz, R., *Pedagogia Waldorf. Un drum către un învoățământ mai uman*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1994.
7. Louhivuori J., *The church and education*. În: Göran Erik Stenius (ed.), *Introduction to Finland 1963*, Porvoo, Helsinki, Werner Söderström Osakeyhtiö, 1963.
8. Montessori, M., *Copilul*. Traducere de Șulea-Firu, I., Centrul pentru Educație și Dezvoltarea Creativității, 1991.
9. Nowak, M., *The right to education*. În: Economic, Social and Cultural Rights. A Textbook. Second Revised Edition, Dordrecht, 2001.
10. Roșca, S., Dasman, E.-F., *Sistemul educațional din Finlanda: impact asupra dezvoltării durabile a societății*. În: Revista Academiei de Administrare Publică din Moldova, Chișinău, 2022.
11. Sîmbeteanu, I., *Finlanda, o țară care nu a existat până la Primul Război Mondial*. [accesat la 24.11.2022]. Disponibil online: <https://historia.ro/sectiune/general/finlanda-o-tara-care-nu-a-existat-pana-la-primul-570943.html>

12. Steiner, R., *Arta educației. Discuții de seminar și conferințe asupra planului de învățământ*. Cluj-Napoca: Triade, 2001.
13. Tautz, J., *Conștiința profesorului în secolul XX trăită și recunoscută*. Cluj-Napoca: Triade, 2005.
14. Vlaicu P., *Locul și rolul recunoscut Bisericilor în țările Uniunii Europene*. Cluj: Ed. Arhidiecezana, 1998.
15. Vlăescu, Ge., *Eterna criză a libertății activității didactice*. În: *Revista Universul Juridic*, nr. 5, București, 2023.